

PRESUDA SUDA

28. travnja 1998.(*)

„Autorsko pravo i srodna prava – Pravo iznajmljivanja i posudbe – Valjanost Direktive 92/100/EEZ”

U predmetu C-200/96,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku, na temelju članka 177. Ugovora o EZ-u, koji je uputio Landgericht Köln (Zemaljski sud u Kölnu, Njemačka), u postupku koji se vodi pred tim sudom između

Metronome Musik GmbH

i

Music Point Hokamp GmbH,

o valjanosti članka 1. stavka 1. Direktive Vijeća 92/100/EEZ od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe i određenim pravima srodnim autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva (SL 1992 L 346, str. 61.),

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, C. Gulmann, H. Ragnemalm, M. Wathelet i R. Schintgen, predsjednici vijeća, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet (izvjestitelj), G. Hirsch, P. Jann i L. Sevón, suci,

nezavisni odvjetnik: G. Tesouro,

tajnik: D. Louterman-Hubeau, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za Metronome Musik GmbH, Hartwig Ahlberg, odvjetnik u Hamburgu,
- za Music Point Hokamp GmbH, Martin Matzat, odvjetnik u Münsteru,
- za njemačku vladu, Alfred Dittrich, *Regierungsdirektor* u Saveznom ministarstvu pravosuđa, uz asistenciju Sabine Maass, *Regierungsrätin* u Saveznom ministarstvu gospodarstva, u svojstvu agenata,
- za francusku vladu, Catherine de Salins, zamjenica direktora u Upravi za pravne poslove Ministarstva vanjskih poslova, i Philippe Martinet, tajnik za vanjske poslove u istoj upravi, u svojstvu agenata,

- za talijansku vladu, profesor Umberto Leanza, voditelj Odjela za diplomatske sporove Ministarstva vanjskih poslova, u svojstvu agenta, uz asistenciju Piera Giorgija Ferrija, *avvocato dello Stato*,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, Lindsey Nicoll, iz Treasury Solicitor's Departmenta, u svojstvu agenta, uz asistenciju Eleanor Sharpston, *barrister*,
- za Vijeće Europske unije, Bjarne Hoff-Nielsen, pravni savjetnik, i Stephan Marquardt, član pravne službe, u svojstvu agenata,
- za Komisiju Europskih zajednica, Jürgen Grunwald, pravni savjetnik, i Berend Jan Drijber, član pravne službe, u svojstvu agenata,

uzimajući u obzir izvještaj za raspravu,

saslušavši usmena očitovanja društva Metronome Musik GmbH, društva Music Point Hokamp GmbH, njemačke vlade, talijanske vlade, Vijeća i Komisije na raspravi održanoj 21. listopada 1997.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 22. siječnja 1998.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Rješenjem od 18. travnja 1996., koje je Sud zaprimio 13. lipnja 1996., Landgericht Köln (Zemaljski sud u Kölnu) uputio je, na temelju članka 177. Ugovora o EZ-u, prethodno pitanje o valjanosti članka 1. stavka 1. Direktive Vijeća 92/100/EEZ od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe i određenim pravima srodnim autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva (SL L 346, str. 61., u daljnjem tekstu: „Direktiva”).
- 2 To je pitanje postavljeno u okviru spora između društva Metronome Musik GmbH (u daljnjem tekstu „Metronome”), koje proizvodi nosače zvuka, uključujući kompaktne diskove, i društva Music Point Hokamp GmbH (u daljnjem tekstu „Hokamp”), čije poslovanje uključuje iznajmljivanje kompaktnih diskova.
- 3 Člankom 1. stavkom 1. Direktive od država članica zahtijeva se da predvide pravo odobravanja ili zabrane iznajmljivanja i posudbe izvornika ili umnoženih primjeraka autorskih djela i drugih predmeta zaštite. U skladu s člankom 1. stavkom 4., ta se prava ne iscrpljuju prodajom ili kojim drugim postupkom distribucije. Naposljetku, u skladu s člankom 2. stavkom 1., isključivo pravo odobravanja ili zabrane iznajmljivanja i posudbe pripada autoru, u vezi s izvornikom i umnoženim primjerkom njegova djela, umjetniku izvođaču, u vezi s fiksiranjem njegove izvedbe, proizvođaču fonograma, u vezi s njegovim fonogramima, i proizvođaču prvog primjerka filma, u vezi s izvornikom i umnoženim primjercima njegova filma.

- 4 U skladu s člankom 9. Direktive, ne dovodeći u pitanje posebne odredbe o pravu posudbe i iznajmljivanja, a posebno odredbe članka 1. stavka 4., pravo distribucije, koje je isključivo pravo stavljanja na raspolaganje javnosti gore navedenih predmeta zaštite prodajom ili na neki drugi način, ne iscrpljuje se, osim kada je prvu prodaju tog predmeta zaštite u Zajednici obavio nositelj prava ili je ona obavljena uz njegovu suglasnost.
- 5 Naposljetku, člankom 13., koji se odnosi na vremensku primjenu Direktive, države članice mogu, u skladu sa stavkom 3. toga članka, predvidjeti da se smatra da su nositelji prava odobrili iznajmljivanje predmeta zaštite koji je bio stavljen na raspolaganje trećim osobama ili je bio stečen prije 1. srpnja 1994., odnosno datuma predviđenog za provedbu Direktive.
- 6 U Njemačkoj su obveze iz Direktive provedene Zakonom od 23. lipnja 1995. (BGBl. I, str. 842.), kojim je izmijenjen Urheberrechtsgesetz od 9. rujna 1965. (Zakon o autorskom pravu, BGBl. I, str. 1273., u daljnjem tekstu: UrhG). Tim je Zakonom, među ostalim, iznajmljivanje izuzeto iz kategorije „daljnje distribucije” koja je dopuštena ako su izvornik i umnoženi primjerci djela stavljeni na tržište uz suglasnost nositelja prava distribucije.
- 7 Na temelju nove odredbe UrhG-a Metronome, koji je proizveo kompaktni disk „Planet Punk” koji je snimila skupina „Die Ärzte” i koji je objavljen 15. rujna 1995., zatražio je privremenu pravnu zaštitu pred Landgerichtom Köln (Zemaljski sud u Kölnu) protiv Hokampa kako bi ishodio da se potonjem zabrani iznajmljivanje tog kompaktnog diska.
- 8 Taj je sud 4. prosinca 1995. odobrio privremeni nalog kojim se tuženiku zabranjuje da taj kompaktni disk u Njemačkoj nudi na iznajmljivanje ili da ga iznajmljuje.
- 9 Hokamp je podnio prigovor protiv te zabrane uz tvrdnju da su gore navedene odredbe Direktive i UrhG-a kojim se ona provodi protivne temeljnim pravima koja su zajamčena pravom Zajednice i ustavnim pravom, konkretno s pravom na slobodno obavljanje profesionalne djelatnosti.
- 10 Pri ispitivanju tog prigovora Landgericht Köln (Zemaljski sud u Kölnu) imao je dvojbe u pogledu valjanosti uvođenja isključivog prava iznajmljivanja, kojim bi se negativno utjecalo osobito na obavljanje profesionalne djelatnosti koja se do tada slobodno obavljala. Stoga je nacionalni sud odlučio uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Je li uvođenje isključivog prava iznajmljivanja, protivno načelu iscrpljenja prava distribucije, člankom 1. stavkom 1. Direktive Vijeća 92/100/EEZ od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe i određenim pravima srodnim autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva, u skladu s pravom Zajednice, konkretno s temeljnim pravima Zajednice?”
- 11 Metronome, njemačka, francuska i talijanska vlada, vlada Ujedinjene Kraljevine, Vijeće i Komisija Direktivu smatraju valjanom. U biti tvrde da isključivo pravo iznajmljivanja, koje je, osim toga, predviđeno međunarodnim konvencijama čije su stranke Zajednica i države članice, odražava ciljeve od općeg interesa u području intelektualnog vlasništva i da se njime ne ugrožava bit prava na slobodno obavljanje profesionalne djelatnosti.

- 12 Suprotno tome, Hokamp tvrdi da se uvođenje takvog prava Direktivom treba smatrati ništavim jer se njime zadire u temeljna prava poduzeća koja obavljaju djelatnost iznajmljivanja, uključujući pravo na slobodno obavljanje profesionalne djelatnosti, i narušava tržišno natjecanje u državama članicama u kojima se ta djelatnost obavljala neovisno o proizvođačima fonograma.
- 13 Prije svega valja napomenuti da iz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku i teksta pitanja koje je postavio nacionalni sud proizlazi da potonji smatra da bi se uvođenjem isključivog prava distribucije moglo povrijediti načelo iscrpljenja prava distribucije u slučaju kada autorska djela na prodaju nudi nositelj prava ili kada se ona nude na prodaju uz njegovu suglasnost.
- 14 To načelo proizlazi iz ustaljene sudske prakse Suda u skladu s kojom su člankom 36. Ugovora o EZ-u dopuštena odstupanja od načela slobodnoga kretanja robe na temelju prava priznatih nacionalnim zakonodavstvom o industrijskom i komercijalnom vlasništvu, ali samo u mjeri u kojoj su opravdana činjenicom da se njima štite prava koja čine poseban predmet tog vlasništva. Međutim, isključivo pravo zajamčeno zakonodavstvom države članice o industrijskom i komercijalnom vlasništvu iscrpljeno je kada je proizvod na tržište druge države članice zakonito stavio stvarni nositelj prava ili kada je proizvod stavljen na tržište druge države članice uz njegovu suglasnost (vidjeti osobito presude od 20. siječnja 1981., Musik-Vertrieb membran i K-tel International, 55/80 i 57/80, Zb., str. 147., t. 10. i 15., i od 22. siječnja 1981., Dansk Supermarked, 58/80, Zb., str. 181., t. 11.).
- 15 Međutim, kako je Sud istaknuo u presudi od 17. svibnja 1988., Warner Brothers i Metronome Video (158/86, Zb., str. 2605.), umjetnička i književna djela mogu se komercijalno iskorištavati i na druge načine osim prodajom medija na kojima su pohranjena. To se, na primjer, odnosi na iznajmljivanje videokasete koje je namijenjeno drukčijoj publici od tržišta za njihovu prodaju i čini važan potencijalni izvor prihoda za proizvođače filmova.
- 16 U tom je pogledu Sud naveo da se odobravanjem naplate tantijema samo na prodaju kako privatnim osobama tako i osobama koje iznajmljuju videokasete, proizvođačima filmova ne može jamčiti naknada koja odražava stvarni broj iznajmljivanja videokasete i kojom se tim proizvođačima osigurava zadovoljavajući udjel u tržištu iznajmljivanja. Zakonodavstvo kojim se osigurava posebna zaštita prava iznajmljivanja videokasete stoga je jasno opravdano razlozima zaštite industrijskog i komercijalnog vlasništva u smislu članka 36. Ugovora (gore navedena presuda Warner Brothers i Metronome Video, t. 15. i 16.).
- 17 U istoj je presudi Sud isto tako odbio argument da autor koji je videokasetu filma ponudio na prodaju u državi članici čijim mu se zakonodavstvom ne dodjeljuje nikakvo isključivo pravo njezina iznajmljivanja mora prihvatiti posljedice svojeg izbora i iscrpljenje svojeg prava da zabrani iznajmljivanje te videokasete u bilo kojoj drugoj državi članici. Naime, u slučaju kada se nacionalnim zakonodavstvom autorima dodjeljuje posebno pravo iznajmljivanja videokasete, to bi pravo bilo lišeno svoje biti ako njegov nositelj ne bi imao mogućnost odobravati iznajmljivanje (točke 17. i 18.).
- 18 Kao što je neovisni odvjetnik ispravno naveo u točki 14. svojeg mišljenja, stavljanjem nosača zvuka na tržište ne mogu se stoga, prema definiciji, zakonitima učiniti drugi

postupci iskorištavanja zaštićenog djela, kao što je iznajmljivanje, koji se po svojoj naravi razlikuju od prodaje ili bilo kojeg drugog zakonitog postupka distribucije. Jednako kao i pravo na predstavljanje djela javnom izvedbom (vidjeti u tom smislu presudu od 13. srpnja 1989., Tournier, 395/87, Zb., str. 2521., t. 12. i 13.), pravo iznajmljivanja ostaje jedno od ovlaštenja autora i proizvođača neovisno o prodaji fizičkog medija koji sadržava djelo.

- 19 Stoga je opravdana razlika koja proizlazi iz Direktive između učinaka posebnog prava iznajmljivanja i posudbe, kako je navedeno u članku 1., i učinaka prava distribucije, koje je uređeno člankom 9. i definirano kao isključivo pravo stavljanja na raspolaganje javnosti, ponajprije prodajom, jednog od dotičnih predmeta zaštite. Prvo pravo ne iscrpljuje se prodajom ili kojim drugim postupkom distribucije predmeta zaštite, dok se drugo pravo distribucije može iscrpiti, ali samo u slučaju prve prodaje u Zajednici koju je obavio nositelj prava ili koja je obavljena uz njegovu suglasnost.
- 20 Stoga uvođenje isključivog prava iznajmljivanja zakonodavstvom Zajednice ne može predstavljati povredu načela iscrpljenja prava distribucije koje ima drukčiji cilj i područje primjene.
- 21 Nadalje, valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi sloboda obavljanja profesionalne djelatnosti, jednako kao i pravo vlasništva, dio općih načela prava Zajednice. Međutim, ta načela nisu apsolutna, već ih valja promatrati imajući na umu njihovu ulogu u društvu. Shodno tome, ostvarivanje prava vlasništva i prava na slobodno obavljanje profesionalne djelatnosti može se ograničiti pod uvjetom da ta ograničenja doista odgovaraju ciljevima od općeg interesa koje Europska zajednica nastoji ostvariti i ne predstavljaju u odnosu na zadani cilj nerazmjerni i nedopustiv zahvat kojim se ugrožava sama bit tako zajamčenih prava (vidjeti osobito presudu od 17. listopada 1995., Fishermen's Organisations i dr., C-44/94, Zb., str. I-3115., t. 55.).
- 22 Cilj je Direktive uspostaviti u Zajednici usklađenu pravnu zaštitu za pravo iznajmljivanja i posudbe te za određena prava srodna autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva. U skladu s njezinim prvim trimom uvodnim izjavama cilj je tog usklađivanja uklanjanje razlika među nacionalnim zakonodavstvima koje mogu dovesti do stvaranja prepreka trgovini, narušavanja tržišnog natjecanja i onemogućavanja uspostave i pravilnog funkcioniranja unutarnjeg tržišta. Kao što osobito proizlazi iz četvrte, pete i sedme uvodne izjave Direktive, pravom iznajmljivanja, koje zbog rastuće prijetnje piratstva postaje sve važnije za gospodarski i kulturni razvoj Zajednice, mora se osobito zajamčiti da autori i umjetnici izvođači mogu primati odgovarajući dohodak i osigurati amortizaciju izričito visokih i rizičnih ulaganja koja su potrebna posebno za proizvodnju fonograma i filmova.
- 23 Ti su ciljevi zapravo u skladu s ciljevima od općeg interesa koje Zajednica nastoji ostvariti. U tom pogledu valja osobito podsjetiti da zaštita književnog i umjetničkog vlasništva, koje je dio industrijskog i komercijalnog vlasništva u smislu članka 36. Ugovora, predstavlja razlog od općeg interesa kojim se mogu opravdati ograničenja slobodnoga kretanja robe (vidjeti gore navedenu presudu Warner Brothers i Metronome Video, t. 11.). Isto tako valja napomenuti da je kulturni razvoj Zajednice dio ciljeva utvrđenih člankom 128. Ugovora o EZ-u, kako je izmijenjen Ugovorom o Europskoj uniji, čija je svrha, među ostalim, poticanje umjetničkog i književnog stvaralaštva.

- 24 Konkretno, uključivanje, koje osporava tuženik u glavnom postupku, proizvođača fonograma među nositelje isključivog prava iznajmljivanja, opravdano je zaštitom izuzetno visokih i rizičnih ulaganja koja su potrebna za proizvodnju fonograma i neophodna autorima za daljnje stvaranje novih djela. Kao što je nezavisni odvjetnik objasnio u točki 26. svojeg mišljenja, odobravanje isključivog prava proizvođačima zasigurno je najučinkovitiji oblik zaštite, uzimajući osobito u obzir razvoj novih tehnologija i sve veću prijetnju piratstva, kojem pogoduje i izuzetna lakoća umnožavanja nosača zvuka. Kada takvo pravo ne bi postojalo, vjerojatno se više ne bi mogla jamčiti odgovarajuća naknada onima koji ulažu u stvaranje tih proizvoda, što bi neizbježno imalo posljedice na stvaranje novih djela.
- 25 Nadalje, kako je istaknula većina zainteresiranih strana, obveza da se za proizvođače fonograma i sve druge nositelje prava u pogledu fonograma uspostavi isključivo pravo odobravanja ili zabrane komercijalnog iznajmljivanja tih proizvoda u skladu je sa zajedničkim odredbama članaka 11. i 14. Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva, koji je priložen Sporazumu o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije, koji je potpisan 15. travnja 1994. u Marakešu i odobren Odlukom Vijeća 94/800/EZ od 22. prosinca 1994. o sklapanju u ime Europske zajednice, s obzirom na pitanja iz njezine nadležnosti, sporazuma postignutih u Urugvajskom krugu multilateralnih pregovora (1986. – 1994.) (SL L 336, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 74., str. 3.).
- 26 Stoga se opće načelo slobodnog obavljanja profesionalne djelatnosti ne može tumačiti neovisno o općim načelima koja se odnose na zaštitu prava intelektualnog vlasništva i međunarodnim obvezama koje su u tom području preuzele Zajednica i države članice. Budući da se postavljeni ciljevi ne bi mogli ostvariti mjerama snažnije zaštite slobode obavljanja djelatnosti osoba ili poduzeća specijaliziranih za komercijalno iznajmljivanje fonograma, posljedice uvođenja isključivog prava iznajmljivanja ne mogu se smatrati nerazmjernima i nedopustivima.
- 27 U tom pogledu valja napomenuti da, neovisno o prijelaznim mjerama predviđenima člankom 13., Direktiva nema učinak isključivanja svake mogućnosti iznajmljivanja. Stručnjaci koji se bave iznajmljivanjem mogu pregovarati s nositeljima prava kako bi dobili odobrenje za iznajmljivanje spornih predmeta ili ugovornu licenciju pod uvjetima koji su prihvatljivi objema strankama.
- 28 U pogledu narušavanja tržišnog natjecanja do kojeg bi, prema tvrdnjama tuženika u glavnom postupku, došlo zbog opće zabrane iznajmljivanja koju bi nametnule određene skupine proizvođača fonograma, dovoljno je napomenuti da takvo narušavanje, pod uvjetom da se dokaže, ne bi bilo izravna posljedica spornih odredaba, čiji cilj ili učinak nije potaknuti zainteresirane strane da iznajmljivanje svojih proizvoda sustavno zabrane samo radi uklanjanja konkurenata s tržišta iznajmljivanja.
- 29 Stoga sudu koji je uputio zahtjev valja odgovoriti da ispitivanjem prethodnog pitanja nije otkriven nijedan element koji je takve naravi da utječe na valjanost članka 1. stavka 1. Direktive.

Troškovi

- 30 Troškovi njemačke, francuske i talijanske vlade, vlade Ujedinjene Kraljevine, Vijeća Europske unije i Komisije Europskih zajednica, koji su podnijeli očitovanja Sudu, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenoga,

SUD,

odlučujući o pitanju koje je rješenjem od 18. travnja 1996. uputio Landgericht Köln (Zemaljski sud u Kölnu), odlučuje:

Ispitivanjem prethodnog pitanja nije otkriven nijedan element koji je takve naravi da utječe na valjanost članka 1. stavka 1. Direktive Vijeća 92/100/EEZ od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe i određenim pravima srodnim autorskom pravu u području intelektualnog vlasništva.

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourggu 28. travnja 1998.

[Potpisi]

* Jezik postupka: njemački